

Asiantuntijalausunto, sosiaali- ja terveysvaliokunta 16.3.2026

Mikko Hokkanen, toimialajohtaja, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 2/2026 vp)

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue (jäljempänä ”hyvinvointialue”) kiittää mahdollisuudesta lausua otsikossa mainitusta asiasta. Esityksellä toimeenpannaan hallitusohjelman hankintalakiin liittyviä tavoitteita. Muutosten tavoite hallituksen esityksessä on parantaa julkisen sektorin tehokkuutta ja lisätä yritysten edellytyksiä osallistua julkisen sektorin tarjouskilpailuihin. Esityksen mukaan hankintojen suunnittelua koskevilla muutoksilla edistettäisiin hankintojen toteuttamista tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina siten, että hankintayksiköiden tarpeet tulevat kustannustehokkaasti katettua. Sidosyksiköitä koskevalla muutoksella parannettaisiin julkisen sektorin tehokkuutta sekä vahvistettaisiin alueellista elinvoimaa ja yrittämisen toimintaedellytyksiä.

Sidosyksikköhankinnat

Esityksessä hankintalain 15 §:n 1 momenttia täydennetään sidosyksiköiden vähimmäisomistusosuutta koskevalla lisävaatimuksella, joka tarkoittaa sitä, että lisäedellytys sidosyksikön käyttämiselle olisi, että kunkin hankintayksikön omistusosuus sidosyksiköstä olisi vähintään 10 prosenttia. Lisäedellytys tuo hyvinvointialueen osalta joitain muutoksia omistusyhtiö- ja sopimusrakenteisiin. Vaatimus tuo joitakin haasteita esitetyssä aikataulussa ja voi johtaa epätarkoituksenmukaisiin sopimuksen päättämisiin, joilla on kustannusvaikutuksia.

Vaatimus tietyistä prosenttiosuudesta voi näyttäytyä keinotekoisena, jos käytännön lakiteknen haaste tulisi ratkaisemaan esimerkiksi kustannuksia lisäävillä yritysmuotojärjestelyillä. Hyvinvointialue epäilee, että kilpailu sen kannalta relevantilla hyödykemarkkinoilla ei parane esitetyllä geneerisellä tai kategorisella vähimmäisomistusvaatimuksella, vaan lainsäädäntö tulisi muotoilla siten että se ottaa huomioon kansallisen markkinarakenteen.

Hyvinvointialueen kanta on, että prosenttiosuuden korotus ei ole sääntelymekanismi sellainen, jolla parhaiten puututtaisiin havaittuun kilpailun puutteeseen markkinoilla. Lisäksi on huomioitava se, että hankintadirektiivi itsessään ei sääntelyltään tukeudu omistusosuusprosenttiosuuksiin, vaan sidosyksikköluonne määrittyy määräysvallan käyttämisen kautta. Lisäksi hankintadirektiivissä (2014/24/EU) ei ole omistusosuudelle säädetty alarajaa ja EU-oikeuskäytännössä sidosyksikköaseman määrittää lähtökohtaisesti määräysvallan käyttö. On myös huomionarvoista, että hyvinvointialueilla on olemassa itsehallinto ja nyt ehdotettu muutos 15 §:n sidosyksikköhankintoihin vaikuttaa

hyvinvointialueiden itsehallintoon kuuluvaan oikeuteen itse päättää millä tavalla toiminnot ja palvelut järjestetään.

Kustannusten korvaaminen

Taloudelliset vaikutusarviot hallituksen esityksessä ovat epävarmoja ja suppeita erityisesti hyvinvointialueiden näkökulmasta. Hyvinvointialue kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että taloudellista vaikutuksen arviointia tulisi tarkentaa ja ottaa huomioon lakimuutoksesta johtuvat kustannusten nousu hyvinvointialueille ja varautua korvaamaan kustannukset täysimääräisesti.

Muutosten takaisinmaksuajan on arvioitu olevan 8–14 vuotta esityksen mukaan. On huomionarvoista, että esityksessä todetaan se seikka, että esitetyt muutokset aiheuttavat merkittäviä muutuskustannuksia ja säästöjä arvioidaan alkavan muodostumaan noin kahden vuoden päästä muutoksista. Hallitus on sitoutunut hallitusohjelmassa rahoittamaan täysimääräisesti hyvinvointialueille asetettavat mahdolliset uudet tehtävät tai niiden laajennukset tai keventämään tehtäviä vastaavasti. Hyvinvointialueen mukaan lakimuutoksista johtuvat kustannukset tulee korvata hyvinvointialueille täysimääräisesti lain voimaantulosta alkaen ja koko toimeenpanon ajalta, eli käytännössä siihen saakka, kun kustannuksia syntyy hyvinvointialueille. Hyvinvointialueilla on alijäämien kattamisvelvoite ja säästöpainetta syntyy valtion taholta muutoinkin, niin on kestäväntöntä, mikäli muutoksista johtuvat kustannukset vyörytetään hyvinvointialueiden maksettavaksi.

Sosiaali- ja terveystalvetut sekä muut erityiset palveluhankinnat (12 luku) luvun kumoaminen

Esityksen mukaan koko 12 luku kumotaan, mukaan lukien hankintalain 108 §, jossa on hankintamenettelyä ja hankinnan sisältövaatimuksia ohjaavia periaatteita sotepalveluhankintojen osalta. Vastaavaa sitovaa normitusta ei eri asiakasryhmien erityistarpeet huomioon ottaen ole säädetty muutoin kuin voimassa olevassa järjestämislaissa. Hyvinvointialue pitää tätä huolestuttavana koska on mahdollista, että asiakasryhmien erityistarpeita jää jatkossa huomioimatta. Asiakasryhmien kuuleminen saattaa hankintaprosessin aikana heikentä nykyisestä, ja sitä myöden palvelut eivät kehity asiakasmyönteisesti. On myös vaarana että sosiaali- ja terveystalvetujen laatu heikkenee tämän myötä.

Esityksen mukaan sosiaali- ja terveystalvetujen suorahankintapykälä (110 §) on nyt siirretty kansallisen kynnyksarvon ylittävän luvun alle (100 §). Tämä on kannatettava ehdotus, koska aiemmassa työryhmämietinnössä suorahankintapykälä (110 §) oli suunniteltu siirrettäväksi EU-kynnyksarvot ylittävän suorahankintapykälän yhteyteen. On kuitenkin huomioitava, että vaikka sosiaali- ja terveystalvetuissa noudatetaan nyt kansallisen kynnyksarvon ylittävän luvun säännöksiä, on näissä olevat kynnyksarvot edelleen erisuuruisia.

Siirtymäajat

Sidosyksikkömuutos astuisi voimaan noin vuoden siirtymäajalla 1.7.2027 ja lisäksi esityksessä ehdotetaan pidempää siirtymäaikaa sellaisiin sidosyksiköihin, joiden pääasiallisena tarkoituksena on tuottaa lakisääteisiä välittömästi henkeä ja terveyttä ylläpitäviä terveydenhuollon palveluja tai terveydenhuoltolaissa tarkoitettuja terveydenhuollon keskitetyn erikoisosaamisen palveluja taikka näiden palvelujen tuottamiseen tarkoitettuja tietojärjestelmiä. Edellä mainittujen palvelujen osalta muutos tulisi voimaan 1.7.2029.

Liian lyhyt siirtymäaika voi johtaa ongelmiin uudelleenkilpailutusten järjestämisessä ja vastaavasti uusien markkinoiden muodostuminen sidosyksiköiltä aiemmin tehdyille hankinnoille vaatii aikaa. On myös vaarana, että tarjoajia ei välttämättä riitä kaikille ja silloin ei saada tarjouksia kilpailutuksiin, koska useat hankintayksiköt kilpailuttavat hankinnat yhtä aikaa. Tämä voi aiheuttaa myös hintojen nousun ja siten aiheuttaa välillisesti lisää kustannuksia hyvinvointialueille.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ICT-palveluissa on huomioitava erityisen tarkasti jatkuvuuden hallinta, tietoturva- ja kyberturvasääntely sekä varautumisen näkökulmat palvelutoiminnan tarpeiden lisäksi ja siten riskejä palvelutoiminnalle kriittisten järjestelmien muutoksille voidaan pienentää riittävän pitkällä siirtymäajalla ja hankintojen huolellisella valmistelulla. Tarpeeksi pitkällä siirtymäajoilla voidaan siten varmistaa, että lakiuudistus ei aiheuta turhia riskejä, kun palveluja uudelleen järjestetään hyvinvointialueella. Hyvinvointialueen näkemyksen mukaan siirtymäajat tulisi olla riittävän pitkät sekä yhdenmukaiset ja selkeät, jotta esim. ICT-palveluntarjoajien kanssa tehdyt pitkäkestoiset sopimukset saadaan päätettyä ja uudelleenkilpailutettua ilman riitoja ja sidosyksiköiden palveluihin tehdyt investoinnit katettua.

Yhteenveto

Hallituksen esityksessä esitetyt tavoitteet ovat kannatettavia, mutta ehdotetut keinot ja aikataulu muutoksille eivät edistä tavoitteiden saavuttamista, vaan esitys sisältää riskin julkisten kustannusten kasvusta tavoitteiden vastaisesti. Hyvinvointialueen näkökulmasta esitys on sinänsä oikeasuuntainen, mutta erityisesti taloudellisten vaikutusten suppea arviointi ja kustannusten jakaantuminen voi aiheuttaa tulevaisuudessa taloudellista epävarmuutta. Myös siirtymäaikojen osalta Vantaan ja Keravan hyvinvointialue toteaa, että riskienhallinnan näkökulmasta siirtymäajat ovat esityksessä liian lyhyet, ja niitä tulisi pidentää 1–3 vuodella.